

Nr 300.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg; given Stockholms slott den 21 maj 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Herman Eriksson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 maj 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och finansdepartementen anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Eriksson, fråga om anordnande i Göteborg av en mät- och avmagnetiseringsstation samt anför därvid följande.

Genom beslut den 24 januari 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsstaben att utse utredningsmän med uppgift att inom försvarsdepartementet biträda med utredning rörande frågan om skyddsåtgärder mot magnetiska minor samt att avgiva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I ett efter verkställd utredning den 7 april 1941 avgivet betänkande föreslog de med stöd av förenämnda bemyndigande tillkallade utredningsmännen bland annat, att tre stationära anordningar mot inducerad vertikal magnetism, tre stationära anordningar med s. k. hundraingslinga mot remanent

långskeppsmagnetism och fyra stationära anordningar för undersökning av fartygs avmagnetisering (mätstationer) skulle iordningställas och förläggas till vissa angivna platser i landet, att anskaffning av dessa anordningar skulle ombesörjas av marinförvaltningen, i vissa fall med biträde av sakkunniga och i samråd med kommerskollegium, att driften av de stationära anordningarna skulle handhavas av marina myndigheter, i visst avseende i samråd med kommerskollegium, samt att kostnaderna för ifrågavarande anordningar skulle bestridas av medel under fjärde huvudtiteln.

Genom beslut den 13 juni 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt marinförvaltningen att — med beaktande av vad i förenämnda betänkande anförts — låta utföra ifrågavarande stationära anordningar i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmännens förslag med viss av marinförvaltningen förordad ytterligare utrustning av mätstationerna; och skulle marinförvaltningen äga att för bestridande av de av anordningarna föranledda kostnaderna disponera ett belopp av högst 430,000 kronor från det å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. uppförda förskottsanslaget Försvarsväsendet i allmänhet: Engångs- gångsutgifter.

Med anledning av särskilda framställningar av marinförvaltningen har Kungl. Maj:t sedermera genom beslut den 15 maj, den 25 september och den 9 oktober 1942 samt den 9 april 1943, delvis med ändring av tidigare i ämnet meddelade beslut, uppdragit åt marinförvaltningen att låta utföra en till Stockholm förlagd mätstation och en jämväl dit förlagd avmagnetiseringsstation samt för ändamålet ävensom för anordnande av s. k. stötslingor i Hälsingborg, Malmö och Trelleborg ställt till marinförvaltningens förfogande, utöver genom beslutet den 13 juni 1941 anvisat belopp, tillhopa 470,000 kronor. Även sistnämnda medel hava anvisats från förenämnda förskottsanslag.

Erinras må tillika, att statens krigsförsäkringsnämnd av till nämndens förfogande stående medel till marinförvaltningen utbetalat 100,000 kronor för utbyggnad av avmagnetiseringsstationen i Stockholm.

I skrivelse den 22 april 1943 har *marinförvaltningen* anmält, att ämbetsverket hade för avsikt att efter avslutad utredning i ärendet till Kungl. Maj:t inkomma med framställning om anvisande av 850,000 kronor för anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg. Ämbetsverket har i detta ämne anfört bland annat följande.

I enlighet med i Kungl. Maj:ts brev den 25 september 1942 lämnat uppdrag hade ämbetsverket verkställt utredning beträffande planering och anordning av mät- och avmagnetiseringsstationer i Malmö och Göteborg. Dessa stationer skulle avses för stora fartyg och vara av samma storleksordning som den station, som vore under byggnad i Stockholm. Undersökningarna påginge dels genom vederbörande myndigheters försorg dels ock hos Allmänna svenska elektriska aktiebolaget beträffande kostnader och utförande av anläggningarna. De ifrågavarande undersökningarna hade — ehuru ännu ej slutförda — numera kommit så långt, att frågan om dessa stationers inrättande kunde närmare överblickas. Vad beträffande anläggningen i Malmö hade densamma kostnadsberäknats till högst 600,000 kronor. Med hänsyn såväl till frekvensen

av de fartyg, som anlöpte Malmö, som till nödvändigheten av att iakttaga erforderlig sparsamhet, vilket nödvändiggjorde ytterligare utredning i fråga om denna station, hade ämbetsverket för närvarande icke ansett sig böra äska medel för uppförande av mät- och avmagnetiseringsstation i Malmö. Vid under hand förda diskussioner med representanter för kommerskollegium hade jämväl framkommit, att från kollegii sida icke torde föreligga krav på omedelbart inrättande av stationen ifråga.

Beträffande Göteborgsanläggningen hade utredningsarbetet bedrivits under hänsynstagande till tre olika alternativ med avseende å stationens placering. Olika åsikter hade gjort sig gällande hos av frågan berörda myndigheter rörande vilket alternativ, som vore att förorda. Något ställningstagande i denna fråga hade ännu icke kunnat äga rum. Ämbetsverket avsåg att så fort så låte sig göra till Kungl. Maj:t ingiva förslag till anläggningens placering. Kostnaderna för anläggningen enligt det dyraste alternativet hade beräknats till högst 850,000 kronor.

I sin nyssnämnda skrivelse har marinförvaltningen tillika hemställt om be-myndigande för ämbetsverket att av omhänderhavande medel tillsvidare bestrida kostnaderna för driften vid mät- och avmagnetiseringsstationen i Stockholm, varjämte ämbetsverket anmält sin avsikt att efter utgången av innevarande budgetår inkomma med förslag till dessa kostnaders bestridande. Härom anför ämbetsverket.

Hittills beviljade medel för skyddsåtgärder mot magnetiska minor avse endast iordningställandet av mät- och avmagnetiseringsstationer. Däremot hava medel icke beviljats för driften vid dessa stationer. Enär tillräcklig erfarenhet saknas rörande kostnaderna för mät- och avmagnetiseringsverksamheten, är marinförvaltningen ännu icke beredd att framlägga förslag till budget i detta avseende. Verksamheten vid Stockholmsstationen har hittills omfattat omkring 25 fartyg tillhörande såväl marinen som handelsflottan. Beträffande handelsfartygen hava kostnaderna för mät- och avmagnetiseringsverksamheten icke debiterats desamma med hänsyn till att arbetet för närvarande får anses hava försökskaraktär. Marinförvaltningen föreslår, att kostnaderna för driftens upprätthållande vid Stockholmsstationen tillsvidare få förskottas av till ämbetsverkets förfogande stående medel för att vid utgången av innevarande budgetår hos Kungl. Maj:t anmälas.

Med hänsyn till driftskostnadernas slutliga gäldande torde redan nu få anföras, att mät- och avmagnetiseringsverksamheten, såsom nyss berörts, avser såväl örlogs- som handelsflottan samt att verksamheten sålunda är av betydelse ej blott för marinen utan även för handelssjöfarten. Med hänsyn härtill synas kostnaderna böra bestridas från anslag under såväl försvars- som handelsdepartementen. Tveksamhet kan emellertid föreligga beträffande grunden för kostnadernas fördelning. Stora svårigheter föreligga sålunda att närmare klargöra de å varje fartyg belöpande kostnaderna. Icke ens storleken av fartyget kan därvid vara av helt avgörande betydelse. Det synes därför vara enklast att vid budgetårets slut åtminstone tillsvidare fördela kostnaderna i proportion till antalet mätta och avmagnetiserade fartyg oberoende av deras storlek. I samband härmed kan ifrågasättas huruvida icke ägarna till handelsfartygen borde ersätta kostnaderna för mät- och avmagnetiseringsbehandlingen utöver dem, som nu debiteras dem för bogsering, lotsning och dylikt. I denna sak är marinförvaltningen icke beredd att för egen del göra något uttalande, men under hand har från kommerskollegium inhämtats, att enligt kollegiets uppfattning dylik debitering icke bör verkställas.

Över marinförvaltningens skrivelse hava statens krigsförsäkringsnämnden 4 och kommerskollegium den 11 maj 1943 avgivit infordrade utlåtanden.

Statens krigsförsäkringsnämnd anför.

De fartyg, vilka äro sysselsatta i trafik på Holland respektive tyska Nord-sjöhamnar, avmagnetiseras vid tyska stationer av nu ifrågavarande slag på praktiskt taget varje resa. Det skydd mot magnetminor, som härigenom åstadkommes, kan visserligen icke betraktas som hundraprocentigt, men man torde hava all anledning antaga att det dock är av icke oväsentlig betydelse för undvikande av minsprängning genom magnetminor. Det synes därför givet, att de svenska fartygen böra beredas möjlighet till avmagnetisering vid svenska stationer för att icke vara helt beroende av de tyska anläggningarna. Det kan härvid icke vara tillräckligt med en station, utan flera stationer äro nödvändiga och då i första hand en dylik i Göteborg. Krigsförsäkringsnämnden får därför varmt tillstyrka, att anläggningen i Göteborg snarast möjligt kommer till utförande.

Beträffande därefter frågan om kostnaderna för driften av Stockholmsstationen vill nämnden framhålla, att de kostnader, som för närvarande debiteras vid denna station, äro av enahanda slag som de, vilka debiteras fartygen vid begagnande av de tyska stationerna. Icke heller vid dessa stationer belastas fartygen för några kostnader för stationens drift utan betala endast för bogsering, lotsning och dylikt. Det synes knappast lämpligt, att avmagnetisering av svenska fartyg vid svenska stationer skulle ställa sig dyrare än avmagnetisering vid tyska stationer.

Kommerskollegium anför.

Med hänsyn till den förefintliga faran för magnetiska minor i nordiska farvatten synes det kollegium synnerligen angeläget, att den mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg, beträffande vilken marinförvaltningen anmält ett medelsbehov av 850,000 kronor, snarast möjligt kommer till stånd.

Kollegium har icke något att erinra mot att marinförvaltningen bemyndigas att av tillgängliga medel tillsvidare bestrida kostnaderna för driften vid Stockholms mät- och avmagnetiseringsstation och att efter utgången av innevarande budgetår till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till dessa kostnaders slutliga bestridande. Kollegium förutsätter emellertid, att kollegium erhåller tillfälle att i sinom tid yttra sig över dylikt förslag.

Vad angår den av marinförvaltningen berörda frågan om skyldighet för ägare till handelsfartyg att ersätta kostnaderna för mät- och avmagnetiseringsbehandlingen utöver dem, som nu debiteras dessa fartygsägare för bogsering, lotsning och dylikt, delar kollegium den av 1941 års minskyddsutredning i betänkande den 7 april 1941 framförda åsikten om att det allmännas intresse av att fartyg, vilka trafikera farvatten där magnetiska minor kunna förväntas förekomma, bliva i mån av behov avmagnetiserade motiverar, att kostnaderna för de stationära anordningarna icke till någon del överflyttas från det allmänna till fartyg i enskild ägo.

*Departements-
chefen.*

Under det nu pågående kriget använda sig de krigförande i stor omfattning av s. k. magnetiska minor i sådana farvatten, där på grund av djupförhållandena dylika mineringar kunna erhålla åsyftad verkan. För att skydda fartyg mot magnetiska minor kunna olika anordningar komma till användning. Hit äro att hänföra, förutom minsvepning, åtgärder varigenom den magnetiska kraften hos fartygen minskas eller motverkas. För sådant ändamål hava flerstädes utomlands inrättats s. k. avmagnetiseringsstationer och i anslut-

ning till dessa s. k. mätstationer, vid vilka senare fartygs magnetiska egenskaper kunna uppmätas vid olika vattendjup och olika farter. Den behandling, som ett fartyg undergår vid en avmagnetiseringsstation, har en till tiden tämligen begränsad verkan och bör därför tid efter annan upprepas. Behandlingen kan visserligen icke heller sägas ens inom den närmaste tiden efter densamma medföra fullt skydd mot magnetiska minor, men erfarenheten har dock visat att behandlingen i avsevärd mån minskar risken för minsprängning.

Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår har numera även här i landet inrättats en mät- och avmagnetiseringsstation, vilken förlagts till Stockholm. Stationen har utförts med anlåtande huvudsakligen av medel å förskottsstaten för försvarsväsendet men är avsedd att betjäna såväl marinens som handelsflottans fartyg. För mindre fartyg hava därjämte anordnats s. k. stötslingor i Hälsingborg, Malmö och Trelleborg.

Marinförvaltningen har nu anmält sin avsikt att inom en nära framtid inkomma med förslag till anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg, och har ämbetsverket beräknat kostnaden härför till högst 850,000 kronor. Även jag finner, i likhet med kommerskollegium och statens krigsförsäkringsnämnd, angeläget, att en sådan station snarast möjligt kommer till stånd. Enär medel för ändamålet därför böra finnas tillgängliga redan vid den tidpunkt, då det av marinförvaltningen förebådade förslaget avlämnas till Kungl. Maj:t, lärer framställning om äskande av dylika medel böra avlätas redan till den nu församlade riksdagen. Jag förordar, att anslaget ifråga upptages till det av marinförvaltningen angivna beloppet. Ehuru stationen synes böra utföras av marinförvaltningen och drivas i dess regi, torde anslaget lämpligen — med hänsyn till att stationen är avsedd att till väsentlig del betjäna handelsflottans fartyg — böra uppföras under tionde huvudtiteln.

Vad angår den i ärendet berörda frågan om sättet för bestridande av de med mät- och avmagnetiseringsbehandlingen förenade driftskostnaderna, torde detta spörsmål framdeles komma att på föredragning av chefen för försvarsdepartementet underställas Kungl. Maj:ts bedömande.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg* för budgetåret 1943/44 under tionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av . . . kronor 850,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Hartvig.